

N:o 55.

Auk. till Riksd. kansli den 6 april 1895, kl. 11 f. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om uppförande af skolhusbyggnad m. m. inom Tärna kapellförsamling.

(2:dra U. A.)

Uti en den 8 nästlidne mars till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling remitterad proposition (n:o 38) har Kongl. Maj:t, med åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen

att, med godkännande af den å skolhemmanet Tärnafors inom Tärna församling förut befintliga Skytteanska skolans förflyttning till lämplig plats i närheten af församlingens kyrka, såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för uppförande å samma plats af ett folkskolehus jemte ett barnhem och ett uthus, i hufvudsaklig enlighet med uppgjorda ritningar, anvisa ett belopp af 15,500 kronor, med vilkor att byggnadernas uppförande ombesörjdes af Tärna församling och att öfriga kostnader därför bestredes af församlingen, hvaremot byggnadernas framtida underhåll öfvertoges af staten, samt under förutsättning:

att ifrågavarande skola skulle mottaga såsom lärjungar dels i främsta rummet barn af lappska föräldrar på samma vilkor som hittills, dels ock

församlingens öfriga barn till det antal, som der lämpligen kunde undervisas jemte lappbefolkningens barn;

att bostad, vård och underhåll i barnhemmet bereddes ej mindre skolans frielever och halfpensionärer på statens bekostnad eller med bidrag af statsmedel efter hittills gällande grunder, än äfven, utan kostnad för statsverket, till den omfattning och i enlighet med de närmare föreskrifter, skolrådet bestämde, öfriga elever till det antal, som utrymmet medgäfvde, samt att i anledning deraf en lämplig person anställdes såsom föreståndarinna och hushållerska vid barnhemmet;

att kostnaden för aflöning åt barnhemmets föreståndarinna och hushållerska öfvertoges af staten, hvaremot församlingen tillförbundnes att aflöna öfrig tjenstepersonal, bekosta lyse, vedbrand, tvätt och renhållning vid barnhemmet, äfvensom upplysning, uppvärmning och renhållning af lärorummet, med staten till hälften deltaga i första uppsättningen af inventarier till barnhemmet samt för framtiden vidmagthålla inventarierna; samt

att vid genom kongl. bref den 18 november 1892 anbefalda afvittringen inom Tärna församling det nya skolområdet jemte i dess närhet beläget jordområde, lämpligt till potatisland, slätter o. s. v., afsattes och för sig skattlades;

hvarjemte Kongl. Maj:t förklarar sig vilja vid nuvarande innehafvarens afgang från läraretjensten vid ifrågavarande skola till pröfning företaga frågan om ny reglering af de med tjensten förenade aflöningsförmåner.

Af åberopade statsrådsprotokollet inhemtas, att, sedan på grund af dels det ytterst bristfälliga skick, hvori de för skolbarnen vid Skytteanska skolan i Tärnafors inom Tärna kapellförsamling afsedda boningsrum befunne sig och som nödvändiggjorde reparationer och delvis nybyggnad, dels ock denna skolas afskilda läge, som omöjliggjorde en länge eftersträfvad anordning i afseende å skolbarnens inackordering hos hemmansägare, samt då tillfälle erbjudit sig att genom utbyte af skolhemmanet i Tärnafors mot ett hemman i Björkfors by få skolan flyttad till denna ort inom Tärna kapellförsamling, vederbörande folkskoleinspektör hos domkapitlet å Hernösand anhållit, att laga syn måtte af domhafvande och nämnd hållas i Skytteanska skolan i Tärnafors för utredande af, dels hvilka reparationer och nybyggnader vore nödvändiga, dels ock huruvida och på hvilka vilkor åtgärder borde vidtagas för skolans flyttande till Björkfors by, och Kongl. Maj:t, efter det denna fråga blifvit af dom-

kapitlet hos Kongl. Maj:t anmäld, under den 29 januari 1892 funnit godt anbefalla Sin befallningshafvande i Vesterbottens län att inkomma med utredning och förslag angående Skytteanska skolans flyttning från dess nuvarande plats, hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande den 13 april 1893 till Kongl. Maj:t inkommit med utredning och förslag i berörda hänseende.

Härvid hade, enligt hvad departementschefen meddelat, Kongl. Maj:ts befallningshafvande, jemte erinan att uppdraget blifvit så mycket angelägnare att hastigt fullgöra, som den gamla skolbyggnaden å skolhemmanet Tärnafors genom vådeld nedbrunnit den 2 maj 1892, hufvudsakligen anført, att Tärna kommuns skolväsende befunne sig i ett allt annat än tillfredsställande skick, enär Skytteanska skolan, som endast tillgodosåge lappbefolkningens barn till ett antal af högst 18 barn på en gång, vore kommunens enda skola och kommunens barn i öfrigt undervisades af ambulatoriska lärarinnor, som uppehölle sig någon tid å hvarje ställe, hvarför, och då några särskilda skollokaler icke funnes i de i allmänhet af ett par grannar bestående byarne, der bostadslägenheterna vore särdeles oansenliga, samt undervisningen oftast måste ske i samma rum, der gårdsfolket hade sina sysselsättningar, det vore helt naturligt, att undervisningen under sådana förhållanden ej kunde blifva synnerligen fruktbarande; att vid sammanträde inför Kongl. Maj:ts befallningshafvande den 6 augusti 1892 med Tärna socknemän desse också uttryckt den lifligaste önskan, att den Skytteanska skolan skulle vid dess återuppförande så ordnas, att undervisningen vid densamma kunde blifva till gagn för kommunens hela ungdom, såväl lappbefolkningens som den öfriga befolkningens barn; att, då kommunens nuvarande fattigdom vore allt för stor, för att kommunen på egen hand skulle kunna ordna sitt skolväsende, Kongl. Maj:ts befallningshafvande icke kunde annat än på det lifligaste understödja detta önskemål; att Skytteanska skolan, som hittills varit uppförd utan kommunens betungande och underhållen utslutande med statsmedel, vore en allt för dyrbar anstalt för att lemna undervisning samtidigt endast åt ett fåtal lappbarn, och att skollärares aflöningsförmåner redan nu vore sådana, att han utan anspråk på löneförbättring borde kunna tillförbindas undervisa ett större antal elever än 18, hvilket vore det högsta antal, som hittills åtnjutit undervisning vid skolan; att de hittillsvarande anordningarna i afseende å vården af eleverna, särskildt de 10 halfpensionärerna, icke varit tillfredsställande, utan lemnat mycket öfrigt att önska; att sålunda antydda brister i skolans an-

ordning i förening med det inom kort oafvisliga behovet att ombygga de bristfälliga byggnaderna vid Tärnafors först väckt tanken på att flytta skolan till en lämpligare plats inom socknen, hvarvid till en början ifrågasatts Björkfors by, som räknade största antalet grannar och hvarest in-
qvartering hos byamännen skulle kunna beredas såväl halfpensionärer som andra barn, men att vid frågans utredning väsentliga invändningar gjorts mot skolans förläggande dit, hvarför ock vid förenämnda sammanträde med socknemännen flertalets önskingar gått ut på, att skolan blefve förlagd till närheten af kyrkan; att Tärna kyrkoplats hade centralt läge inom socknen, särskildt med hänsyn till de i södra delen vid Björkvattnet belägna byarne och i förhållande till öfriga punkter inom socknen relativt bättre förbindelser med dess olika delar; att, om äfven skolan icke kunde anordnas derstädes med förutsättning att skolbarnen inackorderades hos närboende i någon större utsträckning, trakten af kyrkan, enligt Kongl. Maj:ts befallningshafvandes åsigt, likväl erbjöde de största fördelarne, helst de stora afstånden mellan de bebyggda orterna, de svåra klimatiska förhållandena under vissa årstider med flera omständigheter omöjliggjorde i hvarje fall att ordna skolor med skolgång från hemmen; att skolan, förlagd i närheten af kyrkan, komme i beröring med befolkningen i dess helhet, hvarigenom barnens tillsyn och vård af föräldrarne tillgodosåges, något så mycket viktigare, som samtliga barn, utom de få frieleverna, skulle förses med kläder och natura underhåll från hemmen, hvartill komme, att endast genom skolans förläggande till kyrkan kunde påräknas en tillfyllestgörande inspektion af församlingens pastor, hvilken inspektion borde omfatta såväl undervisningen som ock barnens underhåll och vård, antingen de vore inackorderade hos skolläraren eller andra personer eller inhysta i barnhem; att Björkfors by, som räknade 6 grannar, vore belägen vid Ume elf omkring 1,7 nymil vesterut från kyrkan invid den af staten bekostade vintervägen Stensele—riksgränsen och ofvanför barrskogsgränsen, som slutade strax ofvanför kyrkan och Tärnafors; att, derest skolan flyttades till Björkfors, ifrågasatts antingen att utbyta skolhemmanet Tärnafors mot en hemmansdel i Björkfors och derå förlägga skolan samt låta densamma ingå i skollärarens lön i stället för Tärnafors eller ock att å välbelägen tomtplats inom byn uppföra en skola med bostad för läraren och i öfrigt tilldela honom årlig ersättning för förlorad afkastning af boställe; att, vare sig det ena eller andra alternativet vunne tillämpning, ej ringa kostnader behöfde nedläggas å byggnader, hvarjemte dervid vore att erinra, dels att, då orten vore belägen omkring två nymil ofvanför barr-

skogsgränsen eller trakten af kyrkan, byggnadsmaterialierna endast med vida större kostnader kunde anskaffas dit än till kyrkoplatsen, dels att den årliga kostnaden för vedbrand vid skolan måste ställa sig hög vid Björkfors, då trakten der endast erbjöde björkris eller mer eller mindre förkrympta björkstammar, samt dels att en mera vidsträckt inqvartering af skolbarnen inom Björkfors icke vore att påräkna, då de derstädes befintliga bostäderna ej i allmänhet syntes, vare sig med hänsyn till storlek eller beskaffenhet i öfrigt, motsvara mer än hvad för byamännens egna familjer kunde vara behöfligt, hvadan ett tillskott af 18 lappbarn vore mera än hvad den i det hela fåtaliga bybefolkningen lämpligen skulle kunna mottaga, och inqvartering för kommunens öfriga skolungdom ännu mindre kunde hos dem beredas; att, då förhållandena i Tärna således vore sådana, att skolan, förlagd på hvilken plats som helst, måste för att blifva till största gagn anordnas så, att ett större antal barn inom skoletablissemmentet inlogerades och vårdades, skäl syntes saknas att förlägga den anorstädes än i närheten af kyrkan, hvarigenom afsevärda fördelar skulle, enligt hvad förut nämnts, komma att vinnas.

Beträffande det närmare läget för skolan i närheten af kyrkan saknades ej lämplig grund för densamma, antingen å sjelfva kyrkoplatsen eller ock på prestbordets (Laxnäs) derinvid belägna mark, ehuru en närmare undersökning deraf vore nödig. Den årliga afgäld, som kunde sättas i fråga till prestbordet för skolans förläggande å dess mark, syntes ej blifva af någon betydelse, utom det att vid den förestående afvittringen inom Tärna skoltomten kunde helt och hållet afskiljas.

I afseende å det skoletablissemment, som Kongl. Maj:ts befallningshafvande sålunda förordat till uppförande i Tärna, hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansett detsamma böra bestå af folkskolehus af trä för 42 barn jemte lärarebostad i enlighet med af öfverintendentsembetet upprättad normalritning, med tillägg dock af en matbod, inredd å vinden, samt en källare under huset; ett barnhem, innehållande rum med sängplatser för 32 barn jemte kök och matsal i samma rum äfvensom rum för en vårdarinna och hushållerska, samt en uthusbyggnad, inrymmande, förutom vedbodas, afträden o. s. v. för båda husen, ladugård och svinstia, afsedda att af skolläraren disponeras. Folkskolehusets storlek hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansett böra lämpas efter den bland öfverintendentsembetets normalritningar förekommande modellen för 42 elever, enär den närmast mindre, eller den för 30 elever, vore olämplig, då folk mängden i Tärna vore i ett ganska hastigt framåtskridande. Barnhemmet

åter, hvilket icke vore tillrådligt att uppföra för mindre antal barn än 32, då först och främst 18 lappbarn der skulle hafva sin bostad, hade emellertid ansetts böra beräknas för endast förstnämnda antal, enär den närmaste trakten omkring kyrkan redan nu icke helt och hållet saknade tillfälle till inackordering. Kostnaderna för dessa byggnader skulle enligt uppgjorda kostnadsförslag uppgå:

för skolhuset till	kr.	7,600:	64
» barnhemmet till	»	7,941:	40
» uthusbyggnader till	»	2,104:	93
		<hr/>	
		summa kr.	17,646: 97,

hvertill dock borde läggas:

planeringskostnaden, hvilken icke fullt exakt kunde bestämmas, förr än sjelfva byggnadsplatsen blifvit definitivt bestämd och undersökt, men beräknats till... kr.	300: —
samt kontrollants- och besigtningkostnader	» 1,000: —

så att kostnaden i sin helhet skulle komma att uppgå till kr. 18,946: 97 eller i rundt tal 19,000 kronor.

Vidare hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande anført, att enligt de grunder, Kongl. Maj:ts befallningshafvande föreslagit för förflyttning och återuppförande af Skytteanska skolan, hvars anläggning och årliga underhåll hittills uteslutande varit en statens angelägenhet, skulle icke allenast lappbefolkningen inom Tärna församling, utan äfven den öfriga befolkningen derstädes hafva gagn af densamma. Kommunen vore i saknad af hvarje annan fast folkskola, och som med den ifrågasatta anordningen af Skytteanska skolan någon annan fast folkskola icke blefve behöflig, vore det så mycket mera en gifven skyldighet för kommunen att med staten deltaga i kostnaderna för dess återuppförande, som det årliga underhållet för skolväsendet i Tärna derefter blefve så litet betungande som möjligt. Då emellertid Skytteanska skolan under alla förhållanden borde förflyttas och nybyggas, vore det egentligen de med skolans utvidgning utöfver den ursprungliga planen förbundna ökade kostnader, som borde af kommunen bestridas. De för skolläraren afsedda lägenheter i såväl skolhuset som uthusbyggnaden vore desamma, antingen skolan anordnades för ett större eller mindre antal elever, hvarför det förökade elevantalet vid skolan ej i någon väsentlig grad bidroge till att förhöja kostnaderna för dessa bygg-

nader, hvaremot förhållandet blefve något annorlunda beträffande barnhemmet. Om öfriga kostnader för det nya etablissementets anordnande bestredes af staten, vore ej obilligt, att kommunen bidroge till barnhemmets uppförande med så stor del, som motsvarade det antal barn, som utöfver lappbarnen der kunde inlogeras, d. v. s. i proportionen 14 : 32, hvarigenom kommunens bidrag skulle blifva 3,474 kronor 36 öre, eller i rundt tal 3,500 kronor; och hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande härvid framhållit kommunens stora fattigdom och dess oförmåga att genom skuldsättning öka de årliga utgifterna, som för allmänt behof redan nu tryckte kommunen. Enligt 1891 års taxeringslängder uppginge taxeringsvärdet å fastigheterna derstädes icke till mer än 88,600 kronor och den uppskattade inkomsten af kapital och arbete till endast 6,000 kronor, hvilka siffror utvisade, att kommunens tillgångar i förhållande till invånareantalet, under samma år utgörande 1,021 personer, deraf 176 nomadiserande lappar, finge anses mycket låga, hvaraf, och då hela antalet beskattningsbara fyrkar samma år uppgått till endast 892, framginge, huru betungande för kommunen uttaxerandet af hvarje tusental kronor vore. Befolkningen i denna fjellbygd, som för sin utkomst vore hänvisad till boskapsskötsel, jagt och fiske, enär sädesodling sällan eller aldrig lemnade moget korn och potatisskörden äfven ofta till följd af frost sloge fel, lefde under tunga förhållanden, särskildt så länge kommunikationerna med andra orter icke blifvit behörigen utvecklade, men hade, såsom byggande och boende vid en för hela öfra delen af länets lappmark af stor betydelse blifvande kommunikationsled mellan Vesterbotten och isfri hamn i Norge vid Mo, en ganska vigtig uppgift att fylla; hvarför, och då lefnadsvilkoren för densamma, genom att af det allmänna omhuldade, kunde väsentligen förbättras, Kongl. Maj:ts befallningshafvande anhölle, att, då Skytteanska skolan, som egentligen hade till uppgift att undervisa lappbarn, nu skulle återuppföras, detta måtte ske på sådant sätt, att kommunens hela ungdom der komme i tillfälle att, utan att kommunens utgifter derigenom behöfde väsentligen ökas, tillegna sig den allmänna folkbildning, utan hvilken ett verkligt framåtskridande i denna bygd icke kunde vara att påräkna. Tärna socknemän komme emellertid att finna ett kontant bidrag af kommunen till etablissementets uppförande ganska betungande, men om detsamma till det mesta kunde utgå i naturaprestationer, vore att förvänta, att socknemännen skulle, med fäst afseende å de stora fördelar för deras skolväsende, som dermed vunnes, med tacksamhet underkasta sig den ifrågasatta uppoffringen. En anordning i sådant syfte beträffande etablissementets

uppförande kunde äfven med fördel ske. Sättet derfor borde nemligen på grund af de rådande egendomliga förhållandena blifva ett annat än vid uppförandet af kronans byggnader i allmänhet. Vid en entreprenadauktion torde icke någon spekulant uppträda med anbud inom den beräknade kostnadssumman, åtminstone icke någon med tillräckliga fackinsigter. De dryga kostnaderna för materialiernas framskaffande, de dyrbara resekostnaderna för en utom Tärna boende entreprenör o. s. v. skulle afskräcka hvar och en, som icke förfogade öfver egna dragare i platsens närhet, att inlåta sig på företaget, hvarför, och då en stor del af kostnaderna lättast kunde bestridas in natura af socknemännen, och den ständiga tillsynen, som vid arbetets utförande vore af nöden, lättast utförades af dessa genom en utsedd arbetsdirektion, Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansåge fördelaktigast såväl för statsverket som ock för socknemännen, att hela etablissemmentets uppförande öfverlemnades åt kommunen mot åtnjutande af det statsanslag, som komme att beviljas, dock under förutsättning, att, för utförfvande af en välbehöflig kontroll för kronans räkning, en fullt kompetent kontrollant öfver arbetet förordnades af den myndighet, som Kongl. Maj:t täcktes bestämma. Då meningens med nuvarande stadgande i reglementet för lappmarks ecklesiastikverk, att skolmästaren skulle mot åtnjutande af därför anslagen ersättning bereda skolans frielever föda, kläder samt sorgfällig skötsel och vård, icke kunde vara, att han derigenom erhöle någon ekonomisk fördel, vore ändamålsenligare, om vid etablissemmentet uppfördes en särskild byggnad till bostad åt såväl frieleverna som halfpensionärerna och en del andra barn, samt att deras hushållning blefve gemensam och anförtroddes åt kommunens skolråd, för hvilket ändamål borde af kommunen anställas och underhållas en förestånderska och hushållerska, hvilken, boende i barnhemmet, skulle hafva tillsyn och vård öfver eleverna under fritiden samt hushålla för dem, allt efter skolrådets föreskrifter och under dettas samt skollärarens öfverinseende. Lämpligheten af denna anordning i jämförelse med den hittillsvarande vore, enligt Kongl. Maj:ts befallningshafvandes åsigt, uppenbar, helst skollärarens tid borde vara så tillräckligt upptagen med undervisningen i skolan, särskildt om elevantalet ökades, och med omtanken om boställets skötsel, att han borde befrias från den direkta vården om och underhållet af en del elever.

På sätt Kongl. Maj:ts befallningshafvande slutligen förmält, kunde sättas i fråga, huruvida det efter skolans förflyttning från skolhemmanet Tärnafors vore lämpligt, att skolläraren bibehölles vid afkastningen af

detta hemman, eller om honom icke i stället borde beredas annan ersättning därför. Med afseende å detta boställes goda afkastning fölle det sig emellertid icke lätt att bereda den nuvarande skolläraren en ersättning därför, hvarmed han kunde åtnöjas, hvarför Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansåge lämpligt, att nuvarande innehafvaren af skolläraretjensten bibehölles vid de aflöningsförmåner, som för närvarande medföljde densamma, men att vid hans afgang från nämnda tjänst frågan om en reglering af dessa förmåner gjordes till föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, helst man kunde ifrågasätta ändamålsenligheten af att i aflöningsförmånerna inginge afkastning af ett jemförelsevis stort jordbruk, beläget på omkring $\frac{1}{2}$ mils afstånd från skolan och skildt från denna af en större sjö, och dessutom vid anbefald afvittring kunde i närheten af skolan afsättas ett tillräckligt område för potatisland, slätter m. m. för skolläraren.

På grund af hvad sålunda anförts hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande hemställt, det Kongl. Maj:t täcktes besluta:

att Skytteanska skolan vid dess återuppförande flyttades från det nuvarande skolhemmanet Tärnafors till lämplig plats i närheten af Tärna kyrka;

att skolans etablissement skulle utgöras af ett folkskolehus, ett barn hem och ett uthus, uppförda i enlighet med fastställda ritningar med tillhörande beskrifningar samt material- och arbetsförslag;

att för etablissementets uppförande anvisades af statsmedel 15,500 kronor, hvaraf 1,000 kronor till arfvode åt kontrollant öfver arbetet;

att öfriga kostnader för etablissementets uppförande skulle bestridas af Tärna kommun, som borde tillförbindas att utföra hela arbetet;

att skolan skulle efter dess återuppförande mottaga såsom lärjungar icke allenast barn af lappska föräldrar på samma vilkor som hittills utan äfven kommunens öfriga barn, till det antal, som der lämpligen kunde undervisas;

att skolans frielever skulle på statens bekostnad efter hittills gällande grunder vårdas och underhållas i barnhemmet, likaså öfriga elever i enlighet med skolrådets närmare bestämmelser till det antal, som utrymmet medgäfv, samt att i anledning deraf kommunen skulle tillförbindas att anställa och aflöna en lämplig person såsom föreståndarinna och hushållerska vid barnhemmet;

att vid den nuvarande innehafvarens afgang från skolläraretjensten fråga om ny reglering af de med tjensten förenade aflöningsförmåner skulle göras till föremål för Kongl. Maj:ts pröfning; samt

att vid den genom kongl. bref den 18 november 1892 anbefalda afvittringen inom Tärna det nya skolområdet jemte i dess närhet beläget område, lämpligt till potatisland, slätter o. s. v. skulle afsättas och skattläggas för sig;

hvarjemte Kongl. Maj:ts befallningshafvande framhållit, att, om framställningen att göra den Skytteanska skolan icke endast till en lappskola utan derjemte till en fast folkskola inom kommunen vunne bifall, vissa ändringar i nu gällande bestämmelser för skolans verksamhet blefve af nöden.

I anledning af denna framställning hade, enligt hvad af statsrådsprotokollet vidare framgår, domkapitlet i Hernösand infordrat yttranden dels af Tärna församling å kyrkostämman, dels ock af kapellpredikanten i församlingen P. A. Sandström, kyrkoherden i Stensele pastorat C. J. Læstadius och folkskoleinspektören A. T. Frykholm. De tre sistnämnde hade förordat Kongl. Maj:ts befallningshafvandes framställning, hvaremot församlingen afstyrkt bifall till densamma, på grund deraf att dels lappbefolkningen inom församlingen fruktade att lida intrång eller minskning i de förmåner, den af skolan hittills åtnjutit, derigenom att enligt förslaget skolan skulle komma att meddela undervisning äfven åt andra församlingens barn, dels ock församlingen i öfrigt befarade, att de kostnader, hvarmed församlingen enligt förslaget skulle deltaga i uppförandet af skoletablisementet, och i synnerhet skyldigheten att underhålla och aflöna förestånderska vid barnhemmet skulle blifva så betungande, att församlingen ej förmådde bära desamma.

Med öfverlemnande af dessa yttranden hade domkapitlet till Kongl. Maj:t afgifvit eget utlåtande, deri domkapitlet, under uttalande af vissa betänkligheter mot Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förslag, hemställt, att de af Kongl. Maj:t den 8 september 1893 för afgifvande af förnyadt förslag till reglemente för lappmarks ecklesiastikverk förordnade komiterade måtte erhålla uppdrag att taga i öfvervägande, dels huruvida ändring i nämnda reglemente i den riktning, Kongl. Maj:ts befallningshafvande föreslagit, borde vidtagas, dels ock huruvida icke Skytteanska skolan, som förut varit förlagd i nedre landet och syntes lika väl kunna tillgodose lapparnes behof, äfven om den flyttades till någon annan församling, skulle kunna förläggas till någon ort, der mindre svårigheter mötte för hennes underhåll.

Till följd af remiss hade härefter bemälda komiterade till Kongl. Maj:t inkommit med utlåtande i ämnet och dervid, i likhet med Kongl.

Maj:ts befallningshafvande, framhållit det otillfredsställande skick, hvori Tärna församlings folkskoleväsende befunde sig och de synnerligen stora svårigheter, som till följd af församlingens fattigdom och de lokala förhållandena mötte för ordnande af skolundervisningen derstädes efter den å landsbygden vanliga planen, samt vidare anfört, bland annat, att här förelåge en tvingande nödvändighet för staten att understödjande ingripa, äfven om detta skulle kräfva åtgärder, som ginge utom och utöfver statens lagbestämda deltagande i vården om undervisningsväsendet i riket, och att för vidtagande af sådana undantagsåtgärder, hvilka hade en viss analogi i hvad som egde rum med afseende på skolor i finsktalande församlingar i Norrbottens län, talade det sakförhållande, att åtminstone inom den del af lappmarken, som hade svensktalande befolkning, ingen församling funnes, der å ena sidan förmågan af sjelfhjelp vore så ringa och å andra sidan öfriga ogynsamma omständigheter så många och betydande som i Tärna församling.

Vidare hade komiterade fäst uppmärksamheten derå, att Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förslag ej åsyftade någon förändring i lapparnes nuvarande rätt att vid lappskola erhålla friplatser och platser för s. k. halfpensionärer samt att behovet af en förbättring i folkskoleväsendet inom församlingen vore så påtaglig, att, derest den icke kunde åstadkommas på nu föreslagna sätt, församlingen måste åläggas att inrätta en folkskola och för densamma uppföra skolhus samt med understöd af statsmedel aflöna läraren. Omkostnaderna för en dylik anordning skulle, äfven under antagande att staten utöfver det vanliga måttet ville bidra till skolväsendets ordnande, utan tvifvel blifva större än de, som vore förenade med antagande af föreliggande förslag, hvarigenom ej blott församlingen befriades från all särskild aflöning till folkskolelärare, utan ock tvenne byggnadsföretag kunde reduceras till ett enda, för hvilket staten öfvertog större delen af byggnadskostnaden. I gällande reglemente för lappmarks ecklesiastikverk omförmäldes visserligen ej en sådan förening af lappskola och församlingsskola som nu ifrågasatts, men likasom en dylik förening i viss mån kunde komma till stånd redan under närvarande förhållanden, såge komiterade icke något hinder för en sådan förändring af reglementet, som skulle blifva en följd af den föreslagna föreningen, i synnerhet som derigenom ingen inskränkning gjordes i den allmänna grundsatsen om kostnadsfri undervisning för nomadiserande lappars barn, som i reglementet gjort sig gällande.

Komiterade, som i allt hufvudsakligt förordade bifall till Kongl.

Maj:ts befallningshafvandes framställning, hade deri föreslagit följande mindre förändringar, nemligen:

att barnhemmets föreståndarinnas aflönande måtte öfvertagas af staten, hvaremot församlingen skulle förbinda sig att aflöna öfrig utan tvifvel erforderlig tjenarepersonal samt bekosta lyse, vedbrand, tvätt och renhållning vid barnhemmet; samt

att första uppsättningen af möbler, köksattiralj, sängkläder och öfriga inventarier skulle bekostas af staten och församlingen med hälften af hvardera; hvarefter församlingen borde öfvertaga kostnaden för underhållet och framtida vidmagthållandet af alla inventarierna.

Efter det härefter dels Tärna församling lemnats tillfälle att yttra sig öfver Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förslag jemte de af komiterade deri föreslagna smärre förändringar, dervid församlingen förklarar sig med största beredvillighet nöjd att ingå på förslaget, dock under förutsättning att det hittills utgående anslaget till de 8 frielevernas underhåll fortfarande erhöles, dels ock kapellpredikanten Sandström och skolmästaren vid Skytteanska skolan A. Forsgren afgifvit yttranden i ärendet, hade domkapitlet deri afgifvit förnyadt utlåtande, dervid jemväl domkapitlet för egen del tillstyrkt bifall till förslaget med de deri af förenämnda komiterade ifrågasatta smärre förändringar.

Anbefaldt att i ärendet sig yttra, hade härefter statskontoret i afgifvet utlåtande anført bland annat följande.

Enligt §§ 1 och 3 af förenämnda reglemente, sådana dessa §§ lyda i kongl. kungörelsen den 11 september 1877, vore föreskrifvet, bland annat, att husrum och kosthållning för de barn, som begagna lappscola, åligga deras föräldrar eller målsmän att besörja; att vid hvarje sådan skola tillfälle för fattiga lappska barn likväl bör hållas öppet att kostnadsfritt njuta underhåll, husrum och beklädnad; att antalet af sådana friplatser i skolan bestämmes af Kongl. Maj:t på domkapitlets förslag; att valet af frielever tillhör församlingens skoloråd; samt att till bidrag i inackorderingskostnad för lappska barn, som i öfrigt af egna medel underhållas vid skolan, domkapitlet kan, på derom af skolorådet och inspektor gjord hemställan, af medel, som för ändamålet ställas till dess disposition, tilldela högst 5 lärjungar i skolans högre afdelning och 5 i den lägre understöd med 50 kronor åt en hvar af de förra och 30 kronor åt en hvar af de senare.

Nu gällande stat för lappmarks ecklesiastikverk upptoge anslag till underhåll och beklädnad af 8 frielever vid Skytteanska skolan med 20,9360

hektoliter korn för hvardera, eller tillhopa 167,4880 hektoliter att i penningar utgå efter länets sist fastställda markegångspris.

I öfrigt upptoge samma stat för Skytteanska skolan 50 kronor till ved och ljus.

Till inackorderingsbidrag vore i staten från och med år 1878 uppfördt till domkapitlets disposition förslagsvis 800 kronor, deraf, enligt hvad räkenskaperna utvisade, under år 1892, liksom under närmast föregående år, utbetalts 400 kronor såsom inackorderingsbidrag till 10 lappska barn i skolan vid Tärna, nemligen 5 i högre och 5 i lägre afdelningen.

Enligt hvad af domkapitlet anmälts, hade skolbyggnaden vid Tärnafors nedbrunnit den 2 maj 1892, dervid äfven skolans undervisningsmateriel gått förlorad. Jemlikt kongl. brefvet den 14 april 1893 hade Kongl. Maj:t anvisat medel till gäldande af kostnaderna för anskaffande af ny materiel och skolmöbler m. m. för en provisorisk skollokal. Anskaffande af ny lokal för skolan vore alltså af oundgängligt behof påkalladt. Med afseende å skolhemmanet Tärnafors' afskilda läge och öfriga af Kongl. Maj:ts befallningshafvande lemnade upplysningar syntes emellertid, i ändamål af skolans bibehållande derstädes, uppförande af ny skolhusbyggnad å hemmanet icke lämpligen böra ifrågakomma. Af Kongl. Maj:ts befallningshafvandes redogörelse för belägenheten af de platser, dit skolans förläggande kunnat ifrågasättas, syntes vara ådagalagdt, att platsen i närheten af församlingens kyrka egde ett afgjordt företräde framför den nuvarande, likasom framför den inom Björkfors' by föreslagna.

Enligt § 1 i stadgan angående folkundervisningen i riket den 20 januari 1882 skulle i hvarje kyrkoförsamling såväl i stad som på landet finnas minst en folkskola. Jemlikt § 52 i samma stadga åläge det hvarje skoldistrikt att anskaffa och underhålla tjenliga rum för de skolor, som af distriktet blifvit inrättade, samt att förse dem med ändamålsenliga skolmöbler och erforderlig undervisningsmateriel. Lappscola åter skulle byggas och underhållas jemlikt § 55 i reglementet för ecklesiastikverket i lappmarken den 14 april 1846, på lappska ecklesiastikfondens bekostnad; och visserligen kunde jemlikt § 2 i samma reglemente, sådan denna § lyder i kongl. kungörelsen den 11 september 1877, efter skolrådets förslag och domkapitlets bepröfvande äfven svenska barn i sådan skola intagas, dock endast om antalet lappska barn i skolan ej vore större, än att något hinder för dessa senares undervisning derigenom icke förorsakades, samt öfriga förhållanden medgäfvade en sådan utsträckning af sko-

lans undervisning, utan att derigenom någon särskild utgift tillskyndades ecklesiastikverket.

Af hvad i detta ärende förekommit framginge, att en förbättring af folkskoleväsendet i Tärna församling vore af synnerligt behof påkallad, samt att församlingen saknade förmåga att ensam bestrida de med skolväsendets ordnande efter å landsbygden i allmänhet vanlig plan förenade kostnader, äfven om sådant utan hinder af rådande lokala förhållanden kunde ske. I afseende å hvad af Kongl. Maj:ts befallningshafvande och ofvannämnde komiterade anförts i fråga om kommunens oförmåga att åtaga sig de med ett ordnad folkskoleväsende förenade kostnader, hade statskontoret vidare meddelat, att, enligt statistiska centralbyråns berättelse för år 1892 om kommunernas fattigvård och finanser, kommunens påförda fyrktal nämnda år utgjorde endast 554 för i mantal satt jord och 360 för öfriga beskattningsföremål, samt att utdebiteringen utgjorde per fyrk af förra slaget 1 krona 9 öre och per fyrk af det senare slaget 81 öre, hvartill komme en personlig afgift af 50 öre för man och 25 öre för qvinna. En ytterligare utdebitering, om ock endast för betäckande af de utaf Kongl. Maj:ts befallningshafvande och komiterade ifrågasatta bidrag för anordnande af Skytteanska skolan, måste alltså blifva i hög grad betungande.

För att befrämja den i rikets nordliga trakter bosatta finska befolkningens undervisning i svenska språket, hade, såsom komiterade antydt, åtgärder från statens sida vidtagits, och vore i detta hänseende af 1893 års riksdag dels anvisade för en gång 24,000 kronor till uppförande af skolhus inom vissa församlingar och dels tillsvidare årligen 16,050 kronor till förhyrande af skollokaler inom andra församlingar och till löner åt skollärare. Då, med afseende å Tärna kommuns fattigdom, användande af tvångsmedel för att förmå församlingen att åtaga sig de med uppförande af folkskolehus och öfriga med folkskoleväsendets fullständiga ordnande förenade uppoffringar icke syntes böra ifrågakomma, ansåge statskontoret förhållandena nödvändigöora, att staten utöfver det lagbestämda måttet deltog i dessa kostnader; och då återuppbyggandet af Skytteanska skolan nu vore oundvikligt, syntes Kongl. Maj:ts befallningshafvandes härutinnan afgifna förslag, såsom tillgodoseende såväl den undervisning, för hvilken denna skola ursprungligen vore afsedd, som den, hvilken borde meddelas församlingens öfriga barn, vara förtjent af bifall, helst då, vid det förhållande att, enligt hvad redan anförts, statens med-

verkan i allt fall syntes behöflig vid ordnande af kommunens skolväsende, kostnaderna för staten härigenom blefve de minsta möjliga.

De af komiterade ifrågasatta modifikationer i förslaget, i hvad det afsåge kommunens åligganden, funne statskontoret sig böra i hufvudsak biträda; dock ansåge statskontoret, att det borde åligga kommunen att bestrida omkostnaderna äfven för upplysning, uppvärmning och renhållning af lärorummet. Hvad anginge afkastningen af nuvarande skolmästareboställe, ansåge sig statskontoret böra biträda Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förslag, helst, så vidt förhållandet vore så som kapellpredikanten yttrat, svårighet ej syntes möta att, bostället förutan, inom orten få tillgodosedt skolhemmets behof af ladugårdsprodukter, och, i händelse af bifall till hvad Kongl. Maj:ts befallningshafvande härutinnan hemställt, nödigt område till potatisland och slätter för skolmästarens räkning kunde vid afvittring afsättas.

Den aflöning, som borde utgå till förestånderskan, likasom den på staten belöpande kostnad för första uppsättning af möbler m. m., ansåge statskontoret böra bestridas af anslaget till lappmarks ecklesiastikverk.

Hvad deremot anginge kostnaderna för uppförande af skoletablissemmentet, syntes nyssnämnda anslag icke kunna dertill användas, åtminstone ej i vidare mån, än som af kostnadssumman, fördelad å hela det barnantal, för hvilket skolan afsetts, belöpte å det antal lappska barn, som i första rummet skulle ega tillträde till skolan; och syntes alltså anslag till ändamålet, vare sig till hela kostnaden eller den del deraf, som ej pröfvades lämpligen böra efter nyssnämnda grund betäckas, böra hos Riksdagen äskas.

Beträffande de ändringar i nu gällande bestämmelser för Skytteanska skolans verksamhet, som kunde blifva erforderliga i följd af nu ifrågasatta anordning af skolan, syntes desamma böra komma under Kongl. Maj:ts pröfning i sammanhang med pröfningen af det förslag till förnyadt reglemente för lappmarks ecklesiastikverk, som förenämnda komiterade afgifvit.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställde statskontoret:

att Kongl. Maj:t täcktes godkänna det af Kongl. Maj:ts befallningshafvande afgifna förslag till Skytteanska skolans flyttning från Tärnafors och uppförande vid en plats i närheten af Tärna kyrka, med de ändringar i samma förslag, som af förenämnde komiterade och statskontoret, enligt hvad förut berörts, ifrågasatts;

att, i händelse af bifall härtill, Kongl. Maj:t måtte anbefalla vederbörande, dels att vid nuvarande lärarens vid nämnda skola afgang från tjensten till Kongl. Maj:t inkomma med förslag till reglering af löneförmånerna vid denna befattning och dels att afgifva yttrande angående beloppet af den aflöning, som borde tillkomma föreståndarinnan vid barnhemmet; samt

att, sedan, efter ritningarnas och kostnadsförslagens granskning hos öfverintendentsembetet, tillförlitlig kännedom om kostnaderna för byggnadsarbetenas verkställande vunnits, framställning måtte aflåtas till Riksdagen om beviljande för ändamålet af det anslagsbelopp, som ej pröfvades kunna anvisas af anslaget till lappmarks ecklesiastikverk.

Efter det öfverintendentsembetets yttrande öfver de upprättade ritningarna och dertill hörande kostnadsförslag och beskrifningar inhemtats, dervid embetet icke funnit skäl till anmärkning vare sig mot de uppgjorda ritningarna till skol- och uthusen eller mot de för dessa byggnaders uppförande beräknade kostnadsbelopp samt beträffande ritningarna till barnhemmet endast framställt några smärre erinringar, hvilkas iakttagande vid arbetets verkställande icke komme att medföra någon ökning i den beräknade, af embetet utan anmärkning lemnade arbetskostnaden, hade slutligen äfven kammarkollegium i ärendet afgifvit infordradt utlåtande, dervid kollegium anfört, att kollegium, som lika med statskontoret ansåge det böra åligga Tärna församling att bestrida omkostnaderna äfven för upplysning, uppvärmning och renhållning af lärorummet, icke funnit annat att erinra vid den nu föreslagna flyttningen och förändringen af Skytteanska skolan, sådan samma flyttning och förändring blifvit af statskontoret tillstyrkt, än att såsom vilkor för lappskolans och församlingskolans sammanslagning borde uttryckligen föreskrivas, att någon förändring derigenom ej finge ega rum i lapparnes nuvarande rätt att vid skolan erhålla friplatser samt platser för så kallade halfpensionärer; och hade kollegium i öfrigt, med upplysning att afvittringen inom Tärna församling ännu icke blifvit avslutad, och då mot den föreslagna byggnadsplanen någon väsentlig anmärkning af öfverintendentsembetet icke framstälts, endast åberopat och instämt i hvad statskontoret i ärendet anfört.

För egen del har departementschefen yttrat:

»Af hvad i ärendet förekommit framgår, såsom ock af samtliga i ämnet hörda myndigheter och öfrige vederbörande framhållits, ej mindre att en förbättring af folkskoleväsendet i Tärna församling är af synnerligt behof påkallad, än äfven att återuppbyggandet af Skytteanska skolan

nu äroundvikligt. Då emellertid, enligt hvad i ärendet vidare blifvit till fullo utredt, församlingen saknar förmåga att ensam bestrida de med folkskoleväsendets fullständiga ordnande och vidmagthållande inom församlingen förenade kostnader, måste staten utöfver det lagbestämda måttet deltaga i dessa kostnader. Vid sådant förhållande synes Eders Kongl. Maj:ts befallningshufvandes härutinnan framställda förslag med de af förenämnda komiterade samt statskontoret och kammarkollegium beträffande kommunens åligganden deri ifrågasatta modifierationer och under förutsättning, att derigenom någon förändring ej eger rum i lapparnes nuvarande rätt att vid skolan erhålla undervisning för sina barn, både vara det ändamålsenligaste i afseende å skolväsendets ordnande inom församlingen och medföra de minsta möjliga kostnader för statsverket. Bland dessa kostnader torde böra särskildt uppmärksammas kostnaden för byggnadernas framtida underhåll. Då nu ifrågavarande skoletablisement i främsta rummet är afsedt för lappbefolkningens barn samt det enligt 55 § i reglementet för lappmarks ecklesiastikverk åligger staten icke blott att bygga utan jemväl att underhålla lappskola, synes mig att, särskildt med afseende å församlingens stora fattigdom, äfven nu omförmälda kostnad bör åligga staten ensam.

Sistnämnda kostnad, likasom aflöningen för den blifvande föreståndarinnan för skolhemmet äfvensom den på staten belöpande kostnad för första uppsättning af möbler m. m., torde lämpligen kunna utgå af anslaget till lappmarks ecklesiastikverk. Vidkommande åter kostnaden för skolbyggnaderna, hafva visserligen statskontoret och kammarkollegium ifrågasatt, att nyssnämnda anslag skulle kunna äfven dertill användas, i den mån kostnadssumman, fördelad å hela det barnantal, för hvilket skolan afsetts, belöpte å det antal lappska barn, som i första rummet skulle ega tillträde till skolan. Men då ifrågavarande anslag, för närvarande i riksstaten uppfördt till 55,000 kronor, redan måst för de dermed afsedda ändamåls nödtorftiga tillgodoseende öfverskridas med icke obetydliga belopp, förutom de till utgående af samma anslag nu af mig ifrågasatta kostnader, synes mig lämpligast vara, att ett extra anslag för en gång beviljas till bestridande af förenämnda för skolbyggnadernas uppförande nödiga kostnader.»

Hvad till statsrådsprotokollet sålunda blifvit anfördt synes utskottet innefatta giltiga skäl för den af Kongl. Maj:t gjorda framställningen. Utskottet har visserligen hyst någon tvekan, huruvida det vore tillrådligt,

att staten skulle, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, helt och hållet öfvertaga underhållet af de ifrågasatta byggnaderna och Tärna församling sålunda befrias från en del af de skyldigheter beträffande skolväsendets ordnande, som författningsenligt åligga kommunen; men då af den lemnade utredningen framgår, att alldeles särskilda förhållanden i detta fall undantagsvis betinga ett inskridande från statens sida, har utskottet, som icke haft anledning till erinran mot framställningen i öfrigt, ansett sig böra till bifall förorda äfven hvad Kongl. Maj:t i nyss omförmälda hänseende föreslagit. Utskottet hemställer alltså,

att Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 6 april 1895.

På statsutskottets vägnar:

GUSTAF SPARRE.